

**ביאור מנהג העולם שלא ללכת לכל ההלוויות
שאלה: האם חייבים ללכת לכל הלוויה שישנה.**

תשובה: נהגו להקל בזה, כמבואר במקור.

מקור: אם הנפטר לא למד כלל מקרא או משנה די בעשרה אנשים, וכן בהלווית אשה ותינוק, נהגו להקל בעשרה גברים. אך נפטר שלמד מקרא או משנה, צריכים ללוותו עד שישים ריבוא, ואם הוא גם לימד לאחרים, אין לו שיעור, וצריכים ללוותו אפי' יותר מס' ריבוא (כתובות יז, י"ד סי' שסא).

לפי האמור יצא שברוב ההלוויות של גברים שומרי תו"מ בזמננו, צריך שיהיו ס' ריבוא, וכפי שכתב הרמ"א (שם) "דאין לך אחד מישראל בזה"ז שאינו במקרא או במשנה". ולפי"ז נמצא שצריכים לבטל תלמוד תורה עבור כל הלוויה שהיא, כיון שבדר"כ אין שם שש מאות אלף אנשים. וצ"ב בטעם מנהג העולם שלא לעשות כן. ויש לומר בזה כמה טעמים:

[א] כיון שלא יודעים מתי תתחיל ההלוויה בפועל, שהרי בד"כ יש הספדים בהתחלה [וראה להלן לעניין ביטול תורה עבור שמיעת ההספד], וראה להלן.

[ב] החיוב ללוות הוא רק כשרואים את ההלוויה יוצאת, אך אם אינו רואה את ההלוויה יוצאת, אינו חייב ללוות [ואף שלעניין השתתפות בחופה, נחלקו הח"מ והב"ש (אבה"ע סי' סה) אם חייב להשתתף כשאינו רואה את הכלה יוצאת, אך לענין הלוויה כו"ע מודו שחייב ללכת אף כשאינו רואה, מ"מ טעם המנהג להקל בזה הוא ע"פ דברי ההעמק שאלה (פרי חיי שרה, שאילתא יד אות ב, ופרי יוחי שאילתא לד אות בעיי"ש), שאם אינו רואה את ההלוויה לא צריך ללוות.

[ג] עפ"י המבואר בתוס' (כתובות שם ד"ה מבטליו, בשם הר"י מקורביל) שהעוסק בשימוש ת"ח פטור מללוות, ולימוד גמ' בעיין והבנה נחשב שימוש ת"ח (כמבואר ברש"י בכמה מקומות: ברכות מז: ד"ה שלא שמש ת"ח, ב"מ לג: ד"ה אלו ת"ח, סוטה כב. ד"ה ולא שמש ת"ח, וע"ע ב"ב קמה, אור שמח פ"א מת"ת, אמנם עיי' ט"ז י"ד סי' שסא ס"ק א).

אולם בהלוויות גדולי ישראל נהגו לבטל תורה משום כבודה של תורה, ואף תינוקות של בית רבן שמבואר בשו"ע (שם) שאין מבטלים כלל, מ"מ בלוויות גדולי ישראל נהגו שמבטלים משום כבוד התורה (עיי' שו"ת שלמת חיים מהדו"ח סי' תרח וסי' תרי).

עד היכן חייב ללוות

שאלה: אדם ההולך בדרך ורואה הלוויה [ולא מכיר כלל את הנפטר], האם חייב ללוות ועד היכן.

תשובה: בהלוויה של אשה - אם יש עשרה אנשים אין צריך ללוות כלל, וכדלעיל. אך בהלווית איש שומר תו"מ [המצוי בזמננו, וכן"ל] - מצוה מן המובחר ללוות כל זמן ההלוויה, ולכל הפחות יש ללוות ד' אמות, ומי שאינו מלווה אפי' ד' אמות, עובר משום לועג לרש ובר נידוי הוא (ברכות יח, מו"ק כז; טור ושו"ע י"ד סי' שסא ס"ג).

מקור: מבואר בגמ' (ברכות יח.) "כל הרואה את המת ואינו מלווה, עובר משום לועג לרש חרף עושהו" וכתבו הרא"ש (שם פ"ג ס"ח) ור' יונה (שם) "ולפחות ילונו ד' אמות", וכ"פ השו"ע (שם).

וכתב החרדים (פי"ח סי"א) "ועיקר המצוה ללוות אותו עד שיקבר, וכל שרואה את המת ואינו מלווה אפילו ד' אמות, עונשו גדול כמחרף ומגדף את ה', שנאמר לועג לרש חרף עושהו".

ובכוונת החרדים, כתב בספר חינוך וחסידא (כתובות שם ד"ה והנה העולם) שמשמע מדבריו שעיקר המצוה היא ללוות אותו עד שיקבר דוקא, אלא שאם מלווהו ד' אמות, לא ייענש. וכתב לדחות שהביאור בחרדים הוא שעיקר מצוה מן המובחר הוא ללוותו עד לבית הקברות, אך מן הדין סגי בליווי ד' אמות.

עוד כתב בספר חינוך וחסידא (שם) לדון בהלוויה שאין בה כל צורך המת [וכאמור, רבות מהלוויות בזמננו כך הם, שהרי אין שם ס' ריבוא], אם חייבים ללוות עד בית הקברות או שדי בד' אמות, וכתב שהעולם נוהגים להקל בזה, עיי"ש באריכות.

אך בפת"ש (יו"ד סי' שסא ס"ק ב, בשם שו"ת יד אליהו סי' נד) כתב שאם אין כל צורכו, חייבים ללוותו עד בית הקברות עיי"ש. אולם למעשה מנהג העולם להקל בזה, שדי בד' אמות וכן"ל, וכ"כ הנצי"ב בהעמק שאלה (שאילתא יד אות ג בסו"ד, וכ"מ בדבריו בשאילתא לד אות ב) שכן עמא דבר שאפילו רואה ואין לו כל צורכו, אין מלווים אלא ד' אמות ויותר, אבל לא עד הקבר [ועיי' עוד בשו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' כו בהערה), ובשו"ת שלמת חיים (הנ"ל), ובאהבת חסד (ה"ג פ"ה בהערה)].

וכתב הנצי"ב (שם) שכיון שנתבאר שכל דברי השו"ע "ולפחות ילונו ד' אמות" הם דוקא בשאין כל צורכו, נמצא שאם יש לו כל צורכו אין חובה ללוותו כלל, אפי' אם רואה את ההלוויה. ולכן בלויית נשים, אף אם רואה את ההלוויה, אם ישנם עשרה גברים אין חובה ללוותה, ואפילו לא ד' אמות.

ובחכמי ישראל - יש ללוות עד בית הקברות, כמבואר במסכת דרך ארץ זוטא (פ"ט) "אם ראית חכם שמת, אל תחזור מעליו עד שתוליכהו לקבר" ע"כ. ומבואר

וכ"כ הרמב"ם (הלכות אבל פי"ד ה"א) "מצוה עשה של דבריהם לבקר חולים וכו' ולהוציא המת וכו' ולספוד", וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' שדמ"ס"א) "מצוה גדולה להספיד על המת כראוי".

אולם יש להעיר מדברי התוספתא (כתובות פ"ד) ומסכת שמחות (פי"ד) "מקום שנהגו להספיד מספידים", ומשמע שהספד אינו חיוב אלא מנהג. אולם מבואר ברמב"ן (תורת האדם בריש ענין ההספד) שהנידון בתוספתא הוא רק על חובת התשלום על ההספד, אבל עצם ההספד הוא חובה.

מצות הספד למספיד או גם למשתתפים

ויש לדון האם רק המספיד מקיים מצות הספד או אף המשתתפים בהספד. ומבואר בברכות (ט"ו) ובשו"ע (יו"ד סי' שד"מ סי"ב, ועי' גם בשו"ע או"ח סי' עב ס"ג) "העם העוסקים בהספד בזמן שהמת מוטל לפניו, נשמטים אחד אחד וקורין את שמע" [ונחלקו הראשונים אם גם מתפללים או רק קורין את שמע (עי' ר' יונה ברכות שם י"א ע"ב בדפי הרי"ף ד"ה והעם, ובשעה"צ סי' ע"ב ס"ק ט"ו)].

ומשמע שאם לא היה צריך לקרא ק"ש או להתפלל, היו עליו להשתתף בהספד, ומוכח שאף השומעים הספד מקיימים בזה מצוה. אך עדיין יש לעיין האם חייב להישאר בהספד או רק רשאי [וקצת משמע שלולא הק"ש והתפילה, צריך להישאר בהספד]. וכן יש לעיין אם רק אדם הנמצא בהספד צריך להישאר שם, או שיש חובה לבוא לשמיעת ההספד.

ביטול תלמוד תורה לשמיעת הספד

כמו"כ לא נתבאר אם מבטלים תורה בשביל שמיעת ההספד. ובספר מנחם אבליים (מערכת ה) כתב בשם ספר סוכת דוד שיש לבטל תורה אף להספד, ומצינו בגמ' (מגילה כ"ט) שמבטלין תורה להוצאת המת, וביאר רש"י (ד"ה כגון) "משער העיר עד בית הקברות מקום שסופדים אותו שם", ולכאורה ראייה מזה לדברי המנחם אבליים הנ"ל שיש לבטל תורה אף להספד.

אך יש לדחות שרק להספד שבבית הקברות הנעשה לפני הקבורה מבטלין תורה, משום שהוא חלק ממצות לוויה, אבל עבור הספדים שאינם חלק ממצוות לוויה, כגון הספדים שלפני ההלוויה, שהוא מצוות הספד ולא מצוות לוויה, שמא אין מבטלים תורה בשביל כך [שהרי אין מבטלים תורה עבור הספדים שאינם חלק מההלוויה, כמבואר ברמב"ן (מו"ק כ"ב: ד"ה ת"ר) שכתב "אבל שאר בתי מדרשות עוסקין בתורה אפי' בשעת הספד, שאין מבטלין ת"ת להספד"], ויל"ע בזה.

שדוקא חכם יש ללוותו עד הקבורה, אך בכל אדם אין חובה בכך, וכנ"ל שמן הדין סגי בד' אמות (עי' שו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' ב), וכ"מ במהרי"ל (סוף הל' שמחות, אות כד) "והיה מהרי"ל מלווהו [מלמד דרדקי פלוני] לכבודו עד בית הקברות, מה שלא היה רגיל לעשות רק לחשובים".

מצות הלווית המת היא בין כשהולך לפני המיטה ובין כשהולך אחריה (סנהדרין כ, יו"ד סי' שנט, ועי' ב"ק יז).

ליווי עד שאינו רואה את המיטה

וכאשר מפסיק ללוות, רבים נוהגים להמתין עד שלא יראה את המיטה [ויש נוהגים עד שלא יראה את המלווים]. וכתב השדי חמד (אבלות אות קצ, ובפאת השדה מערכת אבלות אות כג) שלא מצא מקור לדבר, אך הביא שיש לומר שהוא משום כבוד המת, וכמו שמצינו גבי כבוד רבו, שצריך לעמוד בפניו עד שעובר מכנגד פניו. ועיי"ש (בסו"ד) שהביא סמך לזה, מדברי החזקוני (דברים כא, ז, בענין עגלה ערופה) "ועינינו לא ראו - מכאן למלוה את חברו שצריך לעמוד במקומו עד שיתעלם מעיניו", ואם כך הוא הדין באדם חי כ"ש שהוא גם בליווי מת, שבו דיבר הפסוק.

ובענין מש"כ השד"ח שלא מצא מקור לדבר, מצינו מקור קדום לכך בלקט יושר (יו"ד, עמ' פח, נדפס לראשונה בשנת פטירת השד"ח) שהביא זז"ל "וזכורני כשעשה לוויה למת, עמד [התרומת הדשן] עד שאינו יכול לראות המיטה של מת".

חיוב ומצות שמיעת הספדים

שאלה: האם יש מצוה לשמוע הספדים בהלוויה, והאם באופנים דלעיל שיש חובה להשתתף בהלוויה, יש גם חובה להשתתף בהספדים.

תשובה: יש חובה על הקרובים להספיד ולדאוג להספד של הנפטר, ואנשים שמשתתפים בהספד מקיימים בזה מצוה, אך לא נתבאר שיש לבטל תורה בשביל כך.

מקור: נתבאר לעיל שיש מצוה ואף חובה ללוות את המת, וסתם אדם בזמנינו [השומר תו"מ] השיעור הוא עד שישים ריבוא, ואף צריכים לבטל תורה להשתתף בלוויה, וכנ"ל.

והרי כמו כן ישנה מצוה וחובה להספיד את המת, כנלמד מפרשת השבוע (בראשית כג, ב) "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה", וכ"ה בשאילתות (יד) ובבה"ג (הל' ברכות פ"ג) זז"ל "מאן דשכיב ליה שיכבא, מיחייב למיבכייה ולמיספדיה ולמיקבריה, דהכי אשכחן באברהם אבונא בעידן דשכבה שרה, בכיה וספדה וקברה, דכתיב ותמת שרה בקרית ארבע וגו' עכ"ל".

הגיליון הודפס ע"י

הרב רוני ליקר, הרב שילה אריאל, הרב שלמה בלאק והרב נתנאל מן הי"ו
להצלחת ילדיהם בתורה ויר"ש וכל העניינים

מספר הטלפון בבית ההוראה

0733-260-800

להפניית שאלות לרב ולקבלת הגיליון
למייל - פנו לכתובת

6191265@gmail.com

לתרומות והנצחות ניתן

לפנות לקו בית ההוראה

במספר 0733260800

שלוחה 11